

KÉT KÉZSZORÍTÁS KÖZÖTT

TUDOR ARGHEZI HALÁLÁRA

Alig néhány hét előtt nyolcvanhetedik születésnapját ünnepeltük és az Írók Házában, Bukarestben, a falakról 87 életnagyságú arckép tükrözte a nestori arc zseniális eszmegazdagságát, mely vonásainak rendkívüli kifejező erejével már a halhatatlanság jegyeit sugározta. A halhatatlanságát — a romlandó testben. Amikor az ünnepi beszédek után fáradtan, lecsökkent hallással, elhomályosuló pupillákkal, egy minden fejedelmi trónnál előkelőbb karosszékből fogadta az eléje járuló öreg és fiatal kartársak, barátok, hódolók üdvözlését, közvetlenül mellette álltam és már csak az utolsók között hajoltam le hozzá. Megszorította a kezemet és hosszan tartotta az övében.

— Hej, Franyó barátom... első fordítóm..., hát te is így megöregedtél?

Ez a kéz még most sem reszketett. Vajon mitől maradt ilyen erős és fiatalos? Sok minden villant át az eszemben: bizonyára attól, hogy élete során az éles, szarkasztikus, harcos cikkektől, melyekkel „a papagáj röplapjain” támadott minden politikai svihákságot, irodalmi kóklerkedést, társadalmi nyegleséget? Vagy attól a sok száz verstől, melyek a román néplelek ősi mélységeiből kiáradó ihlet magasfeszültségű áramát vezették a papíron sorakozó rimes sorok képrendszerébe? Vagy talán attól a dactól, amellyel — kis természetben óriássá magasodva — főlényesen viselte el az életében nemegyszer megismétlődött méltánytalan elszigeteltséget; sárgalelkű irigyek, a közéleti siker katángkórójára felkapaszkodott féltékenység aknamunkáját, és már a felszabadulás után azt a hitvány sajtótámadást is, amelyet a féltékenységből elvakított egyik „költőtárs” indított ellene.

Igen, valószínűleg az az utóbbi acélozta meg önérzetét és frissítette fel kezében az alkotóerő klorofilját.

Utolsó kézzszorítása eszembe juttatta az elsőt, amellyel negyven év előtt, 1926 őszén fogadott. Alig két év előtt érkeztem Romániába bécsi emigrációból, ahol a „Románia Jună” akadémiai egyesületben gyakran találkoztam az osztrák fővárosban tanuló román főiskolai hallgatókkal. Ezek beszéltek először nekem Tudor Argheziről, a költőről. Bukarestbe jövet elhatároztam, hogy felkeresem. Közvetlen, póz nélküli kedvességgel fogadott. Románul és németül vegyesen beszélgettünk, és első látogatásom feledhetetlen ajándékául felolvasta néhány újabb versét.

— Sok költeményem gyűlt össze a legutóbbi évek során; szeretném őket kötetben kiadni..., de nem tudom, lesz-e belőle valami...

Aztán magyarázatul hozzáfűzte:

— Kedves barátom, vegye tudomásul, hogy nálunk Romániában: egy könyv megjelenése nem attól függ, hogy írója tehetséges-e, hanem attól, hogy az a „bisericuța” — a klikk —, amelyhez tartozik, elég nagy politikai befolyással bír-e. Én pedig nem tartozom semmilyen politikai csődülethez. Sőt!...

Igen: sőt! Hogy ez a „sőt” nála mit jelentett, az 1929-ben világosodott meg előttem, amikor elvittem hozzá hat versének frissen befejezett német fordítását, és köszönetül megajándékozott nemrég megjelent „Cuvinte potrivite” c. verseskötvének dedikált példányával.

Milyen szerény, szinte szegényes kis könyvecské volt ez — és milyen gazdag költői világ tárult fel lapjain! Arghezi észrevette, hogy kissé fanyalogva forgatom a könyvét, főként a külsejének izléstelenségén csodálkozom; mindjárt meg is magyarázta:

— Még jó, hogy ilyen jelentéktelen kiállításban jelenhetett meg! Sokáig ez is kétséges volt.

*

Az ezt követő évek folyamán még több ízben szorította meg Arghezi a kezemet. A néhány talmi barát részéről őt ért csalódás keserősége és az egyre növekvő megbecsülés fölött érzett öröme elég változatossá tették e találkozások hangulatát. Mä-

sodik kis versgyűjteménye, a „Penészvirágok” (Flori de mucigai), az akkori bukaresti élet peremén sínylódóknak, a gonosztevőkké bélyegzett elesetteknek, a cigányputriban kivirult táncos szenvedélyű kamaszlánynak, Rádának és a tömlőc fenekén éhen halt raboknak haláltánca volt. Olyan reális költői jelenetek sorozata, melyet a felszabadulás után egy akkoriban nagy tekintélyű költőtárs ürügyül használt fel arra, hogy Arghezi egész eddigi művét mint „a rothadás költészetét” vádolja a hírlapi nyilvánosság előtt. Pedig éppen ennek a kötetnek a versei voltak Arghezi érdeklődésének legmegkapóbb bizonyítékai; innen ívelt a fejlődés vonala meredeken fölfelé az „Ének az emberről” (Cîntare omului) sokkal egységesebb éleztzempléletű ciklusa felé.

És éppen jókor jelent meg ez a gyűjtemény: az 1956. évi bukaresti írókongresszus előtt; így nemcsak az idős költő iránt érzett köteles tisztelet nyilvánult meg abban, amikor az egész terem dörgő tapsviharral választotta meg Arghezit az írószövetség díszelnökévé.

A kongresszus szünetében megint alkalom adódott, hogy kezét szorítsunk. Arghezi ezt a legújabb kötetét is dedikációval adta át nekem, de ennek a néhány jellegzetes szónak a kíséretében:

— Sajnos, nincsen természetfölötti erővel megáldott röntgensem, hogy láthatnám, hányan tapsoltak meg az imént azok közül, akik tíz év előtt a pokol fenekére kívántak engem!

Ettől a kötetétől kezdve magam is alaposabban elmélyedtem Arghezi univerzumában, és ahogyan egyéni alkata és a körülötte napról napra szinte áttekinthetetlen iramban átalakuló, megújuló szocialista kettősségből a maga hibátlan költői szintézisét megteremtette, ahogyan a bonyolult metaforakapcsolatok szinte versről versre egyszerűbbek lettek, ahogyan az ősi népköltészet elemei egyre magasabb szinten és az élet reális valóságával mind szervezesebb egységben jelentek meg verseiben — magam is, magyar és német fordításaimban, mind hűségesebben tudtam egyéni vallomásait a magamévá tenni. Ezek az évek — éppen az utolsók — Arghezi új verseivel folytatott szellemi küzdelmeim legboldogabb évei voltak. Úgy éreztem, hogy most — utolsó alkotó periódusának éveiben — kerültem egészen közel a régi verseihez. Öregkori lírájának fényében új értelmet nyertek a fiatalkoriak is. Új egyszerűsége, nemes, magas intellektualitással és szinte antik bölcsességgel, rendkívül pregnáns nyelvművészettel tökéletesített népiessége minden versének fordításánál az adekvát megoldás minduntalan új feladatai elé ellített, de úgy, hogy mindig, mindegyik versében az *egész Arghezit*, az egyetlen és senki mással össze nem téveszthetőt igyekeztem a vendégnyelven megszólaltatni.

A két kézszorítás: az első és az utolsó — között megadatottnak nekem, hogy kalandos felfedezőként négy évtizeden át bebarangoljak egy különös világot, a szenvedélyek és szenvedések viharaitól felkorbácsolt tengereket, ismeretlen szigeteket, tropikus partokat, ahol modern emberevők májat martak és agyvelőt faltak; beutaztam költői képekből alakult idegen csillagrendszereket, a keserűség délköreiből és a családi boldogság öbleit, a hit pagodáit és a kétség zugait, a bukaresti tuskulumot és a végtelenbe kitáruló univerzumot — mindent, ami Arghezi, e nagy költő volt, és amivel nem csak saját nemzete életét szépítette meg, hanem ma már a Nyugat és Kelet számtalan népéét is.

Hogy a világhatás mellett az én parányi mindenségembe hosszú éveken át szórta csillagfényeit — ezért elmúlhatatlan életének köszönöm meg az én még hátralevő rövid létemnek adott ajándékát.

TUDOR ARGHEZI

VISSZATÉRÉS A BARÁZDÁHOZ

*Szülőhazám ősi földje és enyém,
Nem feledtél el? Én lépek be, én,
A legméltatlanabb paraszti ivadék.
Végy karjaidba, jóságos határvidék.*

*Egész a Nagy Tengerig kóboroltam
És ó, be sok határon túl jutottam
A furulyámmal és hajszás kutyámmal
S övemben késemmel, hű cimborámmal.
Még jó apám tanított arra régen,
Hogy hüvely nélkül hordjam, harcra készen.*